

Ганна ХАРЧЕНКО

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Проаналізовано сучасний рівень агропродовольчого потенціалу сільськогосподарських підприємств України. Розроблено пропозиції щодо підвищення виробництва сільськогосподарської продукції.

The current level of agri-food potential of agricultural enterprises in Ukraine was analyzed. Proposals to increase agricultural production have been developed.

Нині сільськогосподарське виробництво України характеризується складною соціально-економічною ситуацією. Одним із найбільш важливих питань, що потребують першочергового розв'язання, є вирішення проблеми підвищення агропродовольчого потенціалу. Адже Україна, яка володіє майже третиною світових чорноземів і має сприятливі кліматичні умови, використовує власний агропродовольчий потенціал менше, ніж на 50% і забезпечує власне населення продуктами харчування всього на 70%.

Питання підвищення рівня виробництва сільськогосподарської продукції стає все більш актуальним у сучасних умовах господарювання. Нині з'являється чимало наукових праць, пов'язаних із сучасним станом сільського господарства та шляхами його підвищення. Цією проблематикою займалися такі відомі науковці, як В. Г. Андрійчук, Ю. Д. Білик, М. В. Зубець, О. М. Шпичак, В. П. Ситник, П. Т. Саблук, О. Ю. Єрмаков, В. В. Головань та багато інших відомих економістів. Проте окремі аспекти цієї багатопланової проблеми залишаються дискусійними і потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження сучасного стану виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, а також визначення шляхів підвищення її рівня.

Проблема підвищення економічної ефективності агропродовольчого виробництва – визначальний фактор економічного і соціального розвитку суспільства на сучасному етапі розвитку економіки України.

Ефективність виробництва, як економічна категорія, відображає дію об'єктивних економічних законів, що проявляються в подальшому зростанні результативності виробництва. Вона показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва і живої праці, а також сукупних її вкладень на одиницю корисного ефекту [3].

Підвищення рівня використання агропродовольчого потенціалу має народногосподарське значення і є важливою передумовою прискорення розвитку агропромислового комплексу та подальшого підвищення результативності функціонування економіки України.

Для обґрунтування пропозицій щодо збільшення обсягів виробництва здійснено аналіз основних показників діяльності сільського господарства. Моніторинг даних, що характеризують структуру посівних площ, вказує на їхнє скорочення навіть у порівнянні з 2000 р.: по цукрових буряках та кормових культурах – більш ніж на 62%, по овочах відкритого ґрунту – на 16%, або на 87 тис. га (див. табл. 1). Посіви зернових та зернобобових культур збільшилися з 13,6 до 15,8 млн. га. Розширилася площа під посівами соняшнику, але під картоплею скоротилася більш ніж на 220 тис. га.

Аналізуючи виробництво основних сільськогосподарських культур за останні роки в Україні, можемо спостерігати тенденцію до незначного їхнього зростання. Так, виробництво зернових і зернобобових культур у 2009 р. порівняно з базисним 2000 р. зросло у 1,8 разу, виробництво насіння соняшнику збільшилося на 84%, овочів, плодів та ягід – відповідно на 43% та 11%.

Таблиця 1

Посівні площі основних сільськогосподарських культур в Україні в усіх категоріях господарств, тис. га

Рік	Посівні площі основних сільськогосподарських культур в Україні в усіх категоріях господарств, тис. га					
	Зернових культур	Кормових культур	Олійних культур	Виноград	Плодових культур	Інше
2000	13646	856	2943	1629	538	7063
2005	15005	652	3743	1514	465	3738
2006	14515	815	3964	1464	469	3277
2007	15115	610	3604	1453	451	3028
2008	15636	380	4306	1413	458	2752
2009	15837	322	4232	1409	451	2658

Джерело: [5].

Важливо зазначити, що у виробництві продукції рослинництва і тваринництва спостерігається стійкий структурний зв'язок. Так, наприклад, обсяги виробництва зернових культур завжди впливали на рівень виробництва м'яса та молока.

Аналіз поголів'я худоби свідчить про тривалу тенденцію до його зменшення, що характеризується спадом виробництва м'яса і м'ясопродуктів. Так, необхідно зазначити, що поголів'я великої рогатої худоби за останніх 10 років скоротилося в аграрному секторі в усіх категоріях господарств на 55%, або на 5799,8 тис. гол., поголів'я свиней зменшилося на 25% за відповідний період (табл. 2).

Таблиця 2

Поголів'я худоби та птиці в Україні в усіх категоріях господарств на 1 січня, тис. голів

Рік	Велика рогата худоба		Середня рогата худоба	Свинарство	Птиця
	Велика рогата худоба	Середня рогата худоба			
2000	10627	5431	10073	1884,7	126,1
2005	6902,9	3926	6466,1	1754,5	152,8
2006	6514,1	3635,1	7052,8	1629,5	162
2007	6175,4	3346,7	8055	1617,2	166,5
2008	5490,9	3095,9	7019,9	1678,6	169,3
2009	5079	2856,3	6526	1726,9	177,6
2010	4826,7	2736,5	7576,6	1832,5	191,4

Джерело: [5].

Моніторинг обсягів виробництва основних видів продуктів тваринництва вказує, що в 2009 р. загалом спостерігався його приріст (рис. 1). Наприклад, обсяг виробництва ВРХ, спрямованих на забій, зріс з 1662,8 тис. т в 2000 р. до 1917,4 тис. т у 2009 р. Водночас виробництво молока зменшилося на 1048,3 тис. т за відповідний період. Це обумовлено насамперед скороченням поголів'я корів у всіх категоріях господарств.

На основі виконаного дослідження можна зробити висновок, що підвищення рівня агропродовольчого потенціалу сільськогосподарських підприємств можливе лише за умови інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, що передбачає підвищення виходу продукції з одиниці площі в результаті вживання ефективніших засобів виробництва та використання досягнень науково-технічного прогресу.

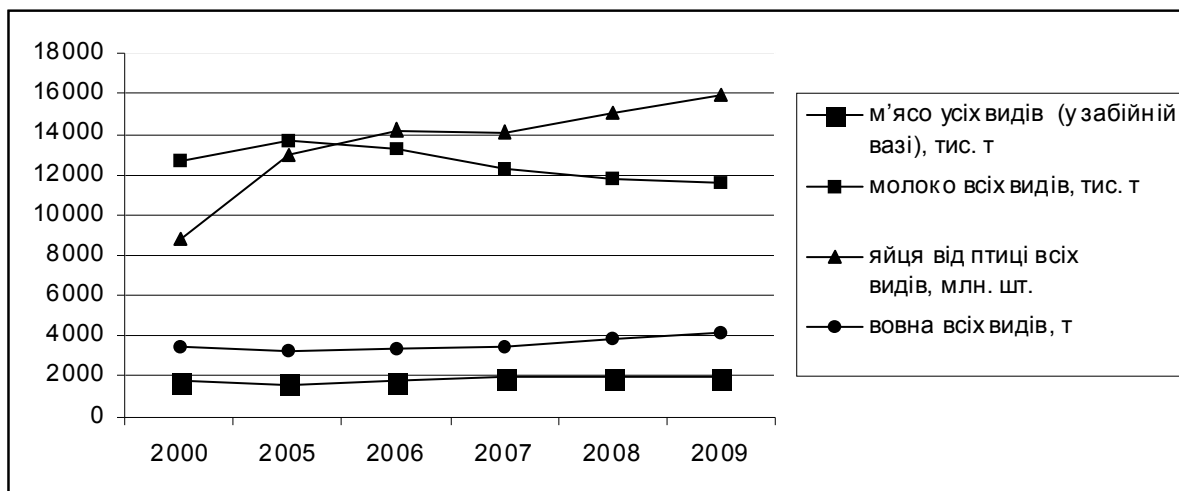

Рис. 1. Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції [5]

Також варто погодитися з думкою Ю. Д. Білика, який вважає, що інтенсифікація сільськогосподарського виробництва – це комплекс організаційно-економічних, технологічних, технічних і екологічних заходів, що базуються на передових досягненнях науково-технічного прогресу, спрямованих на формування напруженості й посиленої діяльності сільськогосподарського виробництва шляхом концентрації до оптимального рівня авансованого капіталу на гектар земельних угідь, що забезпечує випереджаюче збільшення виробництва продукції з цієї площі й підвищення ефективності використання вкладених ресурсів, тому процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва напряму пов'язаний із залученням додаткових матеріальних ресурсів [2].

Метою інтенсифікації сільськогосподарського виробництва є збільшення виходу високоякісної продукції з розрахунку на одиницю земельної площі або на голову худоби, а також підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Засобом вирішення цієї проблеми є додаткові вкладення, що зумовлюють концентрацію уречевленої і живої праці на одній і тій самій земельній площі, а в тваринництві – на голову худоби.

Отже, інтенсифікація сільськогосподарського виробництва являє собою постійне збільшення капітальних вкладень на розвиток сільськогосподарського виробництва й підвищення продуктивності ефективності агропромислового потенціалу.

Підприємства при формуванні інтенсивного типу розвитку повинні забезпечити екологічність сільськогосподарського виробництва, що передбачає:

- забезпечення розширеного відтворення родючості ґрунту, що базується на збереженні й підвищенні вмісту в ньому гумусу і забезпеченні оптимального рівня розораності земельних угідь;
- виробництво екологічно чистої продукції;
- дотримання вимог недопущення перевищення встановлених рівнів забруднення виробництва продукції, забезпечення її екологічності;
- максимальне використання природних засобів боротьби зі шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур і тварин, а також із бур'янами;
- дотримання екологічних вимог при проектуванні, розміщенні і будівництві, реконструкції і введенні в дію нових будівель та споруд, насамперед тваринницьких комплексів та меліоративних систем [1, с. 523].

Проте нині впровадженню інтенсивних технологій у сільське господарство перешкоджає недосконалість кредитної і податкової політики, що призвело до зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників, зростання кредиторської заборгованості, скорочення обігових коштів підприємств, внаслідок чого практично призупинилось оновлення машинно-тракторного парку підприємств, погіршилось його використання. Складний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств за останні роки призвів до максимального спрощення технологій, відмови від ряду необхідних технологічних операцій.

Велике значення має внесення оптимальних доз мінеральних та органічних добрив, які в конкретних природно-кліматичних та економічних умовах забезпечують найбільш повне використання потенційних можливостей високоврожайних сортів і гібридів сільськогосподарських культур. Добрива є одним з найефективніших чинників підвищення врожайності рослинницької продукції та підвищення її якості. За рахунок застосування добрив відбувається збільшення врожайності близько на 50%.

Негативним є те, що в останні роки в сільському господарстві різко скоротилося застосування органічних та мінеральних добрив. Це призвело до різкого зниження урожаїв сільськогосподарських культур, а тому збільшення норм внесення добрив і доведення їх до оптимального рівня є актуальним питанням для сільськогосподарських товаровиробників [4]. Також із кожним роком під сільськогосподарські культури вноситься все менше органічних добрив, що призводить до дефіциту гумусу в середньому 0,5–0,6 т/га. Так, слід зазначити, що внесення органічних добрив на 1 га у 2009 р. порівняно з 1990 р. було менше майже в 14 разів, а мінеральних – в 2,5, чим і зумовлене зниження врожайності всіх сільськогосподарських культур.

Велике значення у формуванні інтенсивного типу розвитку сільськогосподарських підприємств має виважена інвестиційна політика на всіх рівнях – державному, регіональному і господарському, а також забезпечення прискорення обороту авансованих виробничих ресурсів. Доволі позитивним є те, що за останні роки намітилася тенденція до поживлення інвестиційної діяльності у сільському господарстві. Таким чином, ця галузь стає більш інвестиційно привабливою. Так, у 2009 р. інвестиції в сільське господарство України становили 9381,7 млн. грн., що на 23% більше, ніж у 2006 р. Однак проведений нами аналіз свідчить, що сучасний обсяг інвестицій недостатній для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва та досягнення достатнього рівня агропродовольчого потенціалу.

Результати проведеного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки і пропозиції. Україна має високі потенційні можливості з нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. В першу чергу, необхідно здійснити фінансування запровадження інноваційних технологій, що забезпечить соціально орієнтований розвиток сільського господарства, швидке нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва може бути вирішена на основі його інтенсифікації, особливістю якої в сучасних умовах господарювання є процес концентрації капіталу і трудових ресурсів на одиницю площі або 1 голову тварин з урахуванням сучасних інноваційних розробок, що в кінцевому результаті сприятиме виробництву конкурентоспроможної продукції, дозволить забезпечити економічне зростання сільськогосподарського підприємства, формування й розвиток людського капіталу, збереження навколишнього природного середовища.

Література

1. Андрійчук В. Г. *Економіка аграрних підприємств* : підруч. [2-ге вид., доп. і перероб.] / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Білик Ю. Д. *Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва в Україні на інноваційній основі* / Ю. Д. Білик / *Основні напрями високоефективного розвитку пореформеного аграрно-промислового виробництва в Україні на інноваційній основі*. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – С. 361–369.
3. Ситник В. П. *Трансформація агропромислового комплексу України в ринкові умови* : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В. П. Ситник. – К., 2002. – 36 с.
4. Іванух Р. А. *Аграрна економіка і ринок* / Р. А. Іванух, С. Л. Дусановський, Є. М. Білан. – Тернопіль : Збруч, 2003. – 305 с.
5. *Сільське господарство України* : стат. зб. / за ред. Ю. М. Остапчука. – К., 2010. – 376 с.